

ЖИВОТЪТ Е ИЗВОР НА ГОЛЯМАТА ПОЕЗИЯ!

Елисавета Багряна

Искуството на твореца е трайно, когато отразява от съвременната действителност онова, което е интересно и значимо не само за дадения момент, но и за бъдещето.

Аз писах за своите лични преживявания, но това бяха преживявания на едно определено време, със свои специфични белези и нищо чудно, че днес в моите стихове се откриват оформени чертите на жената, и то на българската жена, в един дълъг период от развитието ѝ, преминало в условията на две различни епохи. . . .

Поезията за поета е като болест, с която се е родил. Неизлечима е, носи се цял живот. За това са нужни не само много обич и вяност, а и душевна устойчивост, и упорит труд, и жертви. Особено когато творецът, като мене, е жена, започнала да работи в тежките социални и обществени условия у нас преди петдесет години. Тогава, когато трябваше да се бори на живот и смърт за правото си да има талант, да го изявява с творчеството си, да победи и да пробие път за даровитите жени, които идват след нея. Това за времето си беше, сега мога да го кажа без излишна скромност, истински подвиг и амазонство.

Сега, когато говорим за съвременната българска поезия, моята мисъл се връща към онези безименни, многобройни, надарени певци и певици, които създадоха нашата чудесна народна поезия. И то не само затова, че още от най-младите си години аз се учех от народната песен, че от нея вземах първите си уроци по поетическо изкуство. Това е по-скоро личен въпрос, но който може да бъде интересен и за обществото, защото моята мисъл се отправя към миналото във връзка с въпроса, който интересува мнозина. . .

Народното творчество е родено във всекидневния живот на хората. То е най-тясно свързано с техните мисли, преживявания, чувства, стремежи, вълнения. Открай време то е в непрекъсната, съдбовна връзка и с историческия живот на нашата нация. Българката е пляла на стана и на нивата, над люлката и над гроба на своите погинали синове. В нашите чудни народни песни е излята всичката неволя на петвековното ни черно робство, бунта и жаждата за свобода. В тях е запазен споменът за миналото величие и мечтата за бъдещето. В тях се съхрани от погубване българската националност и всички черти на народния ни бит. Но в народната среда, където са възникнали първите поетически пориви на българина, никой никога не е поставял теоретически въпроса за обществената роля на поезията, за нейната основна задача — да служи на хората, на живота. Тази роля е произтичала от самата природа, от самата същност на народното творчество и никой не е могъл по друг начин да си представи отношението между певец и народ.

Мисля, че тук именно са се родили националните традиции на българската поезия — винаги да върви редом с живота и времето си. . .

Песните на Ботев пробиха в Балкана първите кървави пътеки на свободата. Колко герои в миналото и в наше време срещнаха гордо смъртта с „Тоз, който падне в бой за свобода“. . . И днес неговите песни вълнуват до сълзи всяко българско сърце.

Смирненски беше любимец на работническата класа и неговите стихове, декламирали по всички народни сцени от София до най-малкото село на България, възпитаха нови поколения борци.

Вапцаров освети своите искрени строфи за вярата си в революцията, в нейната победа и построяването на новия живот със собствената си кръв.

Вазов, голям, многогръх като Балкана, през повече от пет десетилетия беше непрекъснат, всекидневен жив отглас на всяка въздишка, усмивка и стон на нашия народ. . .

А Пенчо Славейков, Яворов, Димчо Дебелянов!

А Гео Милев, Ясенев!

В наши дни поезията съпътствува новия ни живот в горещата битка за благоденствие и щастие на народа. В самите големи строежи израстват любими на трудовия народ поети. Достатъчно е да споменем името само на Пенчо Пенев.

Разбира се, по своя характер поетическото творчество е твърде разнообразно. Всеки поет носи своя темперамент, своята природа, естественото си предразположение. Има си свой стил. В нашата поезия са се развивали различни течения, различни схващания за поезията и за изкуството изобщо. Но все пак, струва ми се, има нещо, което обединява най-талантливите ни поети, всички ония, които дават образа на българската поезия. — Това е дълбокото убеждение, наследено през вековете, че поезията не може да живее откъснато от реалната действителност, от конкретния живот, изолирана от своето време. . .

Ние, днешните поети, имаме ясното съзнание, че нашата поезия, за да бъде полезна и нужна, трябва не само да отразява живота, а да бъде и вдъхновител и семафор, който сочи напред; да бъде ракета, която пробива познатата атмосфера, за да открие нови простори и нови светове в душата, в сърцето и в мисълта на съвременния човек. — Тъй както науката открива нови елементи, нови могъщи сили на земята и нови светове във вселената. Защото и когато си учен, политик, строител. . . трябва да имаш душа на поет, за да мислиш окрилено, за да мечтаеш света в бъдещето. И трябва да мечтаеш света, за да го строиш.

На чужденците прави впечатление, че у нас има много поети. — Да, нашата страна, чиято пръст е напоена с кръвта на неизброими борци-герои, паднали в името на националната и социалната ни свобода, нашата страна, която вдигна първия бунт в света срещу фашизма, нашата страна е в същото време и, както се изрази един писател-чужденец, — „долина на розите и на поетите“.

Казват: поезията е признак на младост — за отделния човек и за отделната нация. Но нашата нация исторически е една от най-старите в Европа. Тя не се намира в началния стадий на своето развитие: преди повече от 1100 години тя откри първата страница на своята писменост. И хубаво е, че и днес тя е така жизнено млада, че в сърцето ѝ отеква словото на поета. — Просто, поезията ѝ е присъща. А че е могла да издържи на изпитанието на времето, причината е в това, че тя винаги е произтичала от живота, раждала се е в самия живот, а не в кабинетни реторти и в книжни умове.

За да се роди истинската поезия, трябва нещо да те жегне. Може да е съвсем дребно, неуловимо от просто око. Стига да заседне в сърцето ти, да предизвика асоциации, образи, мисли, да доведе със себе си цял един свят.

Хубавата, истинската поезия трябва да ми открие нещо ново и да ме накара да го почувствавам като свое. Да е изразено по друг, изненадващ начин. Не мога

да си представя стихотворение без мисъл. Може да се разкрие чрез чувство и образ, но това е преди всичко една мисъл. Обаче мисълта да стане преживяване, да е претопена в огъня на една тръпка. Тогава мисълта се превръща във вълнение. Когато създавам своя творба, никога у мене не се поражда първо идеята, замисълът, а после да ги илюстрирам с образи и думи. Винаги ми е бил нужен един малък повод от живота — едно атомче да мине през цялото ми същество, да проникне мисълта и чувството, за да се разбие вътре у мене и да предизвика лиричния избух. Стихотворението се ражда, а не се конструира. Най-хубавите неща се създават, когато си влюбен. Самата поезия носи в себе си любовен трепет, дори когато не е пряко на интимна тема. Поезията е влюбеност в света, в живота. Поезията е тръпен контакт с вселената...

На конгреси и срещи на Запад често съм чувала изказвания, че там малко хора се интересуват от поезия, че малцина живеят с поезията, че само поетите се четат един друг. Оттук и песимистичните заключения, че в ерата на машините и огромните открития на науката и техниката поезията започвала да губи своето значение, нейната територия все повече се стеснявала и постепенно тя щяла съвсем да изчезне... Мисля, че причина за подобно състояние е в откъсването на самата поезия от живота, в нейната абстрактност, в нейния херметизъм...

В България наблюдаваме обратното явление — интерес към поезията. Четат поезия младежите, четат интелигенцията, четат работниците, селяните. Техниката не е убива интереса към поезията — неведнъж са ми се обаждали инженери, архитекти, които обичат да четат стихове и търсят книгите на нашите поети. Когато работниците четат поетическите книги, това не значи, че поезията се е „принизила“, че е снишила своето равнище, — това означава, че народните маси са издигнали своето равнище. И това е едно радостно явление в живота на нашия народ през последните двадесет и пет години.

Казват, че поезията е цветето на литературата. А за да разцъфне цвят, то нужно му е слънце и въздух. Нашата страна е богата на тези дарове, в нея има много слънце и много въздух. И може би затова поезията разцъфтява у нас...

Науката и литературата, техниката и поезията са две страни на човешкото развитие, на човешкото познание. Те не трябва да вървят в различни темпове, те трябва да се движат паралелно. Идва ми на ум прочетеното някъде — приказка ли, истински случай ли бе, не си спомням: един пътешественик-изследовател, за да премине девствения лес, наел местни хора-носачи, обещавайки им, че колкото по-бързо вървят, толкова повече ще им заплати. И наистина, първият ден те вървели много бързо и изминали голямо разстояние. Но на другата сутрин вместо да ги види готови за път, той учуден ги намерил насядали на земята. Запитал ги — защо? А те му отговорили: „Вчера нашите нозе бягаха твърде бързо. Сега чакаме да ни настигнат душите ни...“

Нима науката и техниката могат да напредват без своята душа — поезията?...

Ние, поетите от старото поколение, извървахме — зле или добре, бързо или бавно — своя път. Сега е редът на младите. Те са наша смяна — но не и наши заместници, които просто ще заемат местата ни. Смяна означава да продължиш достигнатото, да вървиш напред, да дириш нов път, да смениш старото с ново. Затова ми харесват неспокойствието и търсенията на младите. За някои техни грешки и неуспехи не трябва да им се сърдим, а навреме и разумно да им ги посочваме. Те са неизбежни при всеки растеж и при всяко творчество. Днешните талантиливи млади поети са голямата надежда на българската поезия. Тях аз обичам с цялото си майчинско сърце и искам само да им припомня една индийска поговорка: „Трябва много търпение, за да се превърне черничевият лист в коприна...“

Щастлива съм, че доживях една епоха, в която се напругат всички сили на нашия народ в името на бъдещето и се радвам като гледам неограничените възможности на младите таланти. Освободени от трудностите, които съпътстваха нас, техните предходници, те ще достигнат — искрено вярвам в това — висините на онова голямо изкуство, за което ние мечтахме.

София, 1 май 1969 г.

ЗА ГРАЖДАНСКАТА ПОЕЗИЯ В НАШАТА СЪВРЕМЕННОСТ

Акад. Людмил Стоянов

За мене гражданската поезия е неделима част от националната поезия, едновременно партийна, патриотична, героична, изразяваща вълненията на народа в моменти на победи или на опасност, чрез образи на отделни герои или на цяла епоха.

Такава е поезията на Ботев („На прощаване“, „Хаджи Димитър“), на Вазов („Епопея на забравените“), на Маяковски („Владимир Илич Ленин“), където са вложени вълненията на народната душа, веленията на времето, на борбата за нов живот.

В гражданската поезия на близкото минало, на Яворов, Смирненски, Вапцаров, е отразено, наред с епичното, и лично отношение, макар че на тоя жанр по начало не са чужди елементи на публицистичност, а в някои случаи на шаблон. Тия поети дават на своята гражданска по същество поезия дълбокохудожествен отпечатък, какъвто трябва да има всяка гражданска поезия.

Какво значи това? Според мен, да се разбере, че в нея нямат и не могат да имат място шаблонът и примитивността и че поетът в този случай трябва да притежава висока култура, обществено възпитание, чувство на художествено майсторство и тъй като гражданската поезия засяга дълбоки народни и национални чувства — и ясен политически усет, идеология.

Обаче тя трябва да бъде близка до съзнанието на широкия читател, до сърцето му, да бъде ясна и в език и в образи, без идеалистически отсенки и отклонения, с висок и благороден патос. Гражданската поезия също има своя поезика, своя образност и вътрешно вълнение, както и философската, любовната и изобико интимната поезия. Литературната образност е непременно нейно качество.

Мисля, че трябва да се освободим от догмата, от едностранчиви заблуди за художествеността като нещо второстепенно, за естетическите качества на поетическите, в това число и граждански поетически произведения.

Художествеността е душата на всяка истинска творба.

Пушкин, Лермонтов, Некрасов ни дават най-добрите уроци за законите на социалната и гражданска поезия. Те са пример, където личното и гражданско чувство съжителствуват в един и същ творец и отразяват неговата широка амплитуда на интереси.

В нашата съвременна поезия, смятам, че гражданската поезия в този широк обег е особено желателна и необходима, от голямо значение за нас, които строим нов живот и живеем в епоха, богата с проблеми, близки за